

**ЗАСОБИ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ
ЯК ПОЛІТОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ****MEANS OF INTELLIGENCE ACTIVITIES IN THE ECONOMIC SECTOR
AS A POLITICAL SCIENCE CATEGORY***Усов Д.С.**кандидат юридичних наук,
здобувач Восної академії імені Євгенія Березняка,
ORCID ID: 0009-0003-6089-777X*

Охарактеризовано засоби розвідувальної діяльності у сфері економіки як політологічної категорії. Сформульовано концепцію та розроблено політологічну класифікацію розвідувальної діяльності в економічній сфері. За результатами дослідження визначено, що політологічне розуміння поняття «засоби розвідувальної діяльності в економічному секторі» є складним і його необхідно розглядати з різних позицій. У найширшому розумінні такими засобами є всі ті засоби, заходи та методи, які використовуються розвідувальною спільнотою для отримання економічної інформації, необхідної політичному керівництву держави для прийняття тактичних і стратегічних рішень щодо забезпечення та зміцнення державного суверенітету, національної безпеки та добробуту громадян. За критерієм приналежності до фундаментальних науково-філософських категорій ці засоби слід поділити на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних належать розвідувальна та допоміжна техніка, приміщення, засоби маскування, фінанси. До нематеріальних засобів належать правові та організаційні. Правовими засобами розвідувальної діяльності у сфері економіки є законодавчі положення про створення та функціонування розвідувального співтовариства; видання на їх основі підзаконних актів, спрямованих на впровадження та правильне застосування положень, що регулюють розвідувальну діяльність; здійснення розвідувальною спільнотою повноважень, наданих їм законом. Організаційними засобами розвідувальної діяльності у сфері економіки є регламентовані нормативно-правовими актами моделі (алгоритми) діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства та їх окремих підрозділів; діяльність суб'єктів та об'єктів управління різного рівня, пов'язана з розвідувальною діяльністю. За критерієм ресурсної основи (залежно від ресурсу, на якому базуються конкретні засоби та за відсутності якого вони припиняють існування) засоби розвідувальної діяльності в економічній сфері поділяють на соціальні, аналітичні, технічні та інституційні.

Ключові слова: політичне лідерство, політичні рішення, засоби діяльності, розвідувальна діяльність, економіка, розвідувальні операції.

The means of intelligence activities in the economic sector as a political science category are characterised. The concept is formulated and a political science classification of intelligence activities in the economic sector is developed. Based on the results of the study, it is determined that the political science understanding of the concept of 'means of intelligence activities in the economic sector' is complex and should be considered from different perspectives. In the broadest sense, such means are all those tools, measures and methods that are used by the intelligence community to obtain economic information necessary for the political leadership of the state to make tactical and strategic decisions to ensure and strengthen state sovereignty, national security and the welfare of citizens. According to the criterion of their affiliation with fundamental scientific and philosophical categories, these means should be divided into tangible and intangible. The tangible ones include intelligence and auxiliary equipment, premises, masking equipment, and finances. Intangible means include legal and organisational ones. Legal means of intelligence activities in the economic sector are legislative provisions on the establishment and functioning of the intelligence community; issuance of bylaws on their basis aimed at implementing and correctly applying the provisions regulating intelligence activities; exercise by the intelligence community of the powers granted to them by law. Organisational means of intelligence activities in the economic sector are models (algorithms) of activities of the intelligence community entities and their individual units regulated by by-laws; activities of entities and objects of management of different levels related to intelligence activities. According to the criterion of the resource basis (depending on the resource on which specific means are based and in the absence of which they cease to exist), the means of intelligence activities in the economic sector are grouped into social, analytical, technical and institutional.

Key words: political leadership, political decisions, means of activities, intelligence activities, economy, intelligence operations.

Постановка проблеми. Забезпечення та зміцнення державного суверенітету, національної безпеки України, а також сталого соціально-економічного розвитку держави, добробуту її громадян напряму залежить від тактичних і стратегічних рішень політичного керівництва держави, зокрема у економічній сфері. Прийняття таких рішень має ґрунтуватися на перевірених інформації, що отримується як з відкритих джерел, так і шляхом розвідувальної діяльності.

Будь-яка діяльність людини, соціальної групи, державного органу та держави можлива лише за наявності інструментів, які дозволяють досягнути її мети. Тобто, для кожної діяльності необхідний набір власних, притаманних саме їй засобів, дій, операцій за допомогою яких буде отримано потрібний результат. Не є винятком у цьому плані і розвідувальна діяльність в економічній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання розвідувальної та контррозві-

дувальної діяльності у економічній сфері досліджували В. М. Бегма, К. О. Буданов, В. В. Бурба, О. В. Бутенко, О. А. Врублевська, Є. Є. Гречин, Д. А. Міщенко, І. В. Микитюк, С. П. Мокляк, В. Т. Пунь, Д. Г. Радов, Ю. В. Семенюк, О. О. Степанченко, І. М. Ткач, В. Д. Фірсов, А. М. Черняк, С. М. Шапгала та інші науковці.

Водночас сьогодні бракує уваги вітчизняних вчених засобам розвідувальної діяльності у економічній сфері. Такі засоби досліджуються на рівні використання конкретного інструменту для вирішення певного розвідувального завдання або його частини. У той же час, теоретико-політологічні підвалини системи засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері не сформовано. Так, наукою не вироблено поняття цих засобів та критеріїв їх класифікації. Вже одне це спричиняє безсистемність у дослідженні засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері.

Мета статті – сформулювати поняття та розробити політологічну класифікацію засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері.

Виклад основного матеріалу. У теорії розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності було сформовано усталені підходи до розуміння засобу як певного матеріального знаряддя (та правомірних прийомів його застосування), що використовується для виконання конкретних завдань.

Найбільш глибоко питання засобів досліджувалося представниками теорії ОРД (С. В. Албул, М. Л. Грібов, А. В. Мовчан, В. А. Некрасов, С. В. Пеньков, В. О. Сілюков, Ю. Ю. Орлов, В. В. Шендрік, І. Р. Шинкаренко та ін.). При цьому до кола уваги науковців потрапляли саме матеріальні засоби, що використовуються для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. Ці засоби вчені поділяли на певні групи залежно від призначення, правових підстав застосування, належності до певної групи об'єктів тощо [1, с. 199–202].

Проте існують й інші підходи до визначення поняття та класифікації засобів ОРД. Так, М. А. Погорецький ще у 2007 році обґрунтував точку зору, відповідно до якої засоби ОРД – це все те, за допомогою чого досягають результату даної діяльності, зокрема й оперативно-розшукові заходи [2, с. 171].

На нашу думку, різні підходи дослідників до розуміння засобів ОРД не виключають один одного. Адже вказані засоби можна розглядати як у вузькому розумінні, так і у широкому. Те саме стосується і засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері: їх можна розглядати як у широкому, так і у вузькому розумінні, а також у різних площинах.

Саме такий (комплексний, компромісний) підхід до визначення поняття запропонувала

Л. В. Сидоренко, яка вивчала засоби проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Слід погодитися з дослідницею, що широкому розумінні засобами, що використовуються під час проведення НСРД є усе те, за допомогою чого досягають потрібного результату (одержання відомостей, необхідних для виконання завдань кримінального провадження, забезпечення доказування у кримінальному провадженні).

Зокрема, це: 1) правові засоби (законодавчі приписи щодо процедури проведення НСРД; видання на основі КПК України підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію та правильне застосування норм гл. 21 КПК України; реалізація уповноваженими суб'єктами повноважень наданих їм главою 21 КПК України); 2) організаційні засоби (унормовані підзаконними нормативно-правовими актами моделі (алгоритми) діяльності уповноважених суб'єктів; діяльність суб'єктів і об'єктів управління у прокуратурі, органах досудового розслідування та оперативних підрозділах щодо проведення НСРД); 3) матеріальні засоби.

У вузькому розумінні засобами, що використовуються під час проведення НСРД є саме матеріальні засоби. До них належать: а) технічні засоби (технічні засоби проникнення у публічно недоступні місця; технічні засоби аудіо- і відеоконтролю; технічні засоби зняття інформації з електронних комунікаційних мереж й електронних інформаційних систем; засоби фотографування, відео- та звукозапису; технічні засоби встановлення місцезнаходження конкретних матеріальних об'єктів; технічні засоби зв'язку, оптичні прилади, транспортні засоби); б) програмні та інформаційні засоби (розвідувальні комп'ютерні програми; інформаційно-пошукові системи та електронні бази даних оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів); в) засоби забезпечення негласності (по-перше, засоби маскування – матеріальні знаряддя для зміни зовнішнього вигляду суб'єктів НСРД, їх апаратури, обладнання, приміщень й транспорту; по-друге, засоби прикриття – письмова та усна дезінформація (у тому числі документи) щодо суб'єктів НСРД, їх дій, апаратури, обладнання, приміщень й транспорту).

Зазначені матеріальні засоби набувають статусу засобів НСРД лише у разі їх правомірного застосування уповноваженими на те суб'єктами. Отже засобами, що використовуються під час проведення НСРД є сукупність знаряддя (матеріального інструментарію) та науково обґрунтованих прийомів його правомірного застосування суб'єктами НСРД для виконання завдань кримінального провадження.

Найбільш вузьким розумінням засобів, що використовуються під час проведення НСРД є підхід втілений законодавцем у нормах ст. 273 КПК

України, де такі засоби зведено до заздалегідь ідентифікованих (помічених) та несправжніх (імітаційних). Такий підхід є не виправданим та підлягає виправленню через внесення відповідних змін до законодавства [3].

Окреслений комплексний підхід вважаємо доцільним застосовувати і при науковій розробці питань засобів оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності. Ураховуючи предмет даного дослідження, ми застосуємо цей підхід для дослідження засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері. Адже серед цих засобів, безумовно є і правові, і організаційні, і матеріальні (технічні, хімічні, програмні), а також несправжні (імітаційні).

Одночасно маємо зауважити, що завдання розвідувальної діяльності у економічній сфері перетворюються на результат, насамперед, завдяки конкретним діям, операціям, тобто розвідувальним заходам. За допомогою решти засобів лише створюються відповідні умови для проведення розвідувальних заходів. Так, за допомогою правових засобів встановлюються межі дозволеного та забороненого при проведенні розвідувальної діяльності у економічній сфері. За допомогою організаційних – моделі (алгоритми) діяльності уповноважених суб'єктів щодо проведення конкретних розвідувальних заходів. За допомогою технічних – реалізуються такі розвідувальні заходи як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних систем, аудіо, -відео контроль особи та місця тощо. Засоби маскування та прикриття використовують для забезпечення конспірації тих чи інших розвідувальних заходів в економічній сфері. Отже саме заходи є первинними відносно інших засобів здійснення цієї розвідувальної діяльності у економічній сфері, а тому заслуговують на окрему увагу.

У ст. 14 Закону України «Про розвідку» передбачено, що розвідувальні органи для виконання завдань та здійснення функцій, передбачених цим Законом, проводять розвідувальні заходи за межами України та мають право проводити розвідувальні заходи з території України, якщо вони безпосередньо пов'язані із здійсненням розвідувальної діяльності за межами України або спрямовані на здобування розвідувальної інформації, що має джерело походження за межами України.

При цьому законодавець не подає повного переліку розвідувальних заходів, а визначає лише ті з них, які можуть проводитися з дозволу суду стосовно особи, місця або речі, які перебувають на території України: спостереження за особою або місцем із фіксацією відповідних відомостей або даних; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж шляхом відбору та фіксації змісту відповідних відомостей або даних, що передаються або отримуються особою; зняття

інформації з електронних інформаційних систем шляхом пошуку, відбору та фіксації відповідних відомостей або даних, що містяться в електронній інформаційній системі або її частині, без відома її власника, володільця або утримувача; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом проникнення до таких об'єктів і (за потреби) фіксації відомостей або даних про них; локалізації радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів, провайдерів телекомунікацій, шляхом відбору та фіксації відомостей або даних про місцезнаходження та/або використання такого засобу (пристрою) без розкриття змісту повідомлень, що передаються або отримуються особою; огляд кореспонденції шляхом негласного відбору за ідентифікаційними ознаками кореспонденції, її оброблення, зняття копій чи отримання зразків.

Фактично, за своїм змістом, ці заходи є тотожними негласним слідчим (розшуковим) діям, передбаченим статтями 262, 263, 264, 267, 268, 269 КПК України. Це є цілком природним, оскільки засоби (заходи) інформаційно-пізнавальної діяльності у кримінальному процесі, ОРД, контррозвідці та розвідці мають однакову гносеологічну природу. Повністю обґрунтованим є і те, що переліку розвідувальних заходів не віднесено контроль за вчиненням злочину у формі оперативної та контрольної закупки, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК України), негласне одержання зразків для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України). Адже ці, передбачені КПК дії спрямовані на отримання доказів у кримінальному провадженні. Розвідка, як було з'ясовано вище, має іншу мету та інші завдання.

Водночас незрозуміло чому до переліку розвідувальних заходів законодавець не відніс аудіо, -відео контроль особи (ст. 260 КПК України) та місця (т. 260 КПК України). Адже ці ефективні засоби отримання конфіденційної інформації призначені не лише для одержання доказів, а й для отримання відомостей, які можуть бути використані в оперативно-тактичних цілях (а якщо йдеться про розвідувальну діяльність в економічній сфері, то і в стратегічних цілях)

Окреслені у ч 1 ст. 15 Закону України «Про розвідку» проводяться на території України за умов, якщо вони безпосередньо пов'язані із здійсненням розвідувальної діяльності за межами України або спрямовані на здобування розвідувальної інформації, що має джерело походження за межами України.

Водночас очевидно, що такі самі дії (заходи) є усталеною практикою отримання розвідувальної інформації, зокрема економічного характеру і за

межами України. Їх проведення за кордоном уповноваженими державними органами є повністю законним з позицій Конституції та законів України та кримінально-протиправним з точки зору законодавства тих держав, на території яких вони здійснюються. Цей підхід працює і у зворотному напрямку, адже усі держави проводять розвідувальні заходи на території інших країн. Очевидно, що і Україна є територією, де свої заходи проводять розвідки іноземних держав.

Факт проведення одними країнами розвідувальних заходів на території інших знаходить своє підтвердження у публічному, у тому числі науковому дискурсі з приводу питань законності (незаконності) транскордонного застосування засобів електронного спостереження, зокрема, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем [4–8].

Але цими та іншими діями, окресленими у статті 15 Закону України «Про розвідку», коло розвідувальних заходів, що проводяться одними країнами на території держав не обмежується. Про це свідчить як аналіз спеціальної літератури, так і текст інших положень вказаного закону.

Так, ч. 1 ст. 12 зазначеного нормативного акту встановлює повноваження розвідувальних органів: «здійснювати у визначеному законодавством порядку контрольоване (під оперативним контролем) пересування осіб та/або контрольоване (під оперативним контролем) переміщення предметів через державний кордон України» (п. 9); «використовувати співробітників під прикриттям» (п. 5); «здійснювати конфіденційне співробітництво з особами» (п. 8); «здійснювати опитування осіб, у тому числі з використанням технічних засобів реєстрації реакцій людини» (п. 10).

Контрольоване пересування осіб та/або переміщення предметів через державний кордон України викликає пряму асоціацію з передбаченим у ст. ст. 271, 569 та 579 КПК транскордонним контрольованим постачанням (з різницею у завданнях: у кримінальному провадженні – це документування злочину та викриття особи, яка його вчинила; у розвідувальній діяльності – отримання необхідної інформації).

Використання співробітників під прикриттям викликає прями асоціації з негласної слідчою (розшуковою) дією, передбаченою ст. 272 КПК України «виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації» – з тією різницею, що впровадження співробітника відбувається не до певного кримінального угруповання, а до цілком легальної у конкретній державі соціальної групи (підприємства, установи, організації), члени якої володіють необхідною розвідувальною інформацією, зокрема, економічного характеру.

Впровадження до означеної соціальної групи дає можливість співробітнику під прикриттям отримувати необхідну інформацію різноманітними засобами найбільш елементарним з яких є опитування. Опитування осіб є традиційним методом оперативно-розшукової діяльності та може проводитися у гласній та негласній формах [9]. Таке опитування може проводитися як особисто оперативним працівником, так і його конфіденційним співробітником (агентом) [10].

Це щільно пов'язує зазначений метод з інститутом конфіденційного співробітництва, який встановлюється ст. 275 КПК України. Симбіоз цих двох інструментів активно використовується не лише межах ОРД та кримінального провадження, а й являє собою усталений метод розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Агентурна розвідка є традиційним засобом отримання розвідувальної інформації, як у мирний, так і у військовий час [11], а опитування агентами осіб, які володіють потрібною інформацією звичаєвою практикою спеціальних служб.

Зазначене сполучення (симбіоз) розвідувальних методів В. О. Безрученко слушно розглядає як перший з трьох засобів збирання розвідувальної інформації, та означає його як Human Intelligence (HUMINT) – інформацію добувають розвідники, агенти або її отримують від перебіжчиків, інформаторів, дипломатів, бізнесменів і т. п. Це розвідка з використанням «людського чинника» [12]. Тому такі розвідувальні заходи вважаємо доцільним окреслити як соціальні.

До цього ж (першого) напрямку вчений відносить і збирання даних з відкритих джерел, з чим важко погодитися. Адже таке збирання у купі з аналізом одержаної інформації досліджуються політологами та юристами [13–14] як окремий вид розвідувальних заходів.

Цей захід фактично виокремлено у п. 14 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про розвідку», де визначено повноваження розвідувальних органів «здійснювати спеціальне оброблення інформації з відкритих джерел, інформаційних систем, обліків, реєстрів, баз даних».

До другого напрямку збирання розвідувальної інформації В. О. Безрученко відносить заходи, засновані на використанні технічних засобів, що розглядалася нами вище: «Signals Intelligence – отримання відомостей шляхом перехоплення радіо-, радарних та інших електронних трансляцій, включаючи лазер, видиме світло, електрооптику. Це розвідка на каналах зв'язку (перехоплення чужих повідомлень, їхнє дешифрування), а також розвідка каналів зв'язку (визначення місця, відправної точки потоку інформації з тим, щоб налаштувати свої системи перехоплення на ці сигнали). Таку розвідку без електронної складової називають Communications Intelligence (COMINT)».

До третього напрямку (Imagery Intelligence) (IMINT) вчений відносить отримання інформації через фотографічні зображення різних ділянок земної поверхні за допомогою систем наземного, повітряного чи космічного базування. Це візуально-образна розвідка, дані якої добувають, аналізуючи візуально відображаючу інформацію інфрачервоних, лазерних, електрооптичних датчиків, а також радіолокаційних станцій [12].

Вивчення окреслених вище заходів дозволяє їх класифікувати на гласні та негласні. Здійснення перших жодним чином не приховується від власника інформації. До них, серед іншого, належить аерокосмічна розвідка, аналітична розвідка з використанням відкритих джерел, отримання інформації по дипломатичних каналах. Негласні заходи зараховують роботу під прикриттям, агентурну роботу, розвідку за допомогою технічних засобів отримання інформації.

Вивчаючи спектр усіх цих розвідувальних заходів у площині економічної розвідки А. М. Черняк та А. Л. Баланда слушно зазначають, що даний вид розвідувальної діяльності «може включати не лише збирання інформації з відкритих джерел, але й відбуватися шляхом створення агентурної мережі, корчмування чиновників чи представників топ-менеджменту, крадіжки технологічної документації, використання підставних фірм, організації кібератак (методи економічної розвідки все тісніше зближуються з економічним шпигунством)» [15].

Здійснення розвідувальної діяльності у економічній сфері щільно пов'язане з дипломатичною роботою. Інтегральним суб'єктом діяльності дипломатії і розвідки є сукупність спеціальних дипломатичних та розвідувальних органів і належних до них кадрових дипломатів та розвідників. Як самостійні інститути, і дипломатія, і розвідка мають схожі суб'єкти, якими є спеціальні центральні й закордонні органи зарубіжних країн та приналежні до їх складу професійні кадри дипломатів і розвідників, які нерідко виступають і в тій, і в іншій іпостасі. В загальну структуру суб'єкта дипломатії та розвідки входять, відповідно, посольства, консульства, представництва при міжнародних організаціях і, зокрема, резидентури зовнішньої розвідки, які легально входять до складу закордонних дипломатичних установ [16].

Практично всі розвідувальні служби світу утримують при дипломатичних представництвах за кордоном свої осередки – резидентури. Їхній кісний склад залежить від чисельності персоналу посольства і включає оперативних працівників, аналітиків, технічних спеціалістів. Вони ведуть роботу з агентами, займаються збиранням та аналізом розвідувальної інформації, доставкою її у центральний апарат своєї розвідки. З резидентурою підтримують конспіративний зв'язок «свої»

розвідники, які самостійно працюють у державі перебування під прикриттям неурядових організацій, транснаціональних корпорацій, банків, страхових агентств, транспортних, комерційних і юридичних фірм, видавництв, науково-технічних та інших організацій. Очолює резидентуру резидент, який здійснює контроль за виконанням завдань центру і за вчасною звітністю. Оскільки склад персоналу дипломатичних представництв іноземних держав завжди відомий державі перебування, її контррозвідка може виявити «дипломатів розвідників» завдяки постійному нагляду за їхньою діяльністю. Тому роботу «офіційних» резидентур доповнює «нелегальна» розвідка [12].

Викладене дозволяє зробити висновок про існування певного симбіозу дипломатії та розвідки. Одним з проявів цього симбіозу є те, що розвідка використовує дипломатію як інструмент досягнення мети розвідувальної діяльності. Таким чином дипломатію, серед іншого, слід розглядати як засіб розвідувальної діяльності у економічній сфері.

Ситуація коли можливості одного державного інституту є засобом досягнення мети іншим (дипломатія і розвідка) в площині розвідувальної діяльності у економічній сфері не є одиничним.

Так, сьогодні в усьому світі численні суб'єкти господарювання, які не належать до державного сектору, спеціалізуються на веденні економічної розвідки. Через низку обставин (зокрема, збільшення кількості викликів і загроз, зміни їхніх характерних особливостей) у цій специфічній сфері діяльності почало розвиватися так зване «державно-приватне партнерство» [17]. Таке партнерство знаходить схвальні відгуки у наукових колах. Зокрема вчені відзначають, що розвиток державно-приватного партнерства дає змогу забезпечити гармонію між інтересами приватних інституцій та національними інтересами [18].

Висновки. Політологічне розуміння поняття «засоби розвідувальної діяльності в економічній сфері» є складним та підлягає розгляду у різних площинах.

У найбільш широкому розумінні такими засобами є, усі ті інструменти, заходи, методи за допомогою яких суб'єкти розвідувального співтовариства одержують інформацію економічного характеру, необхідну політичному керівництву держави для прийняття тактичних і стратегічних рішень щодо забезпечення та зміцнення державного суверенітету, національної безпеки та добробуту громадян.

За критерієм належності до основоположних науково-філософських категорій ці засоби слід поділяти на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних відносимо: розвідувальну та допоміжну техніку, приміщення, засоби маскування, фінанси. До нематеріальних зараховуємо правові та організаційні.

Правові засоби розвідувальної діяльності в економічній сфері – це законодавчі приписи щодо створення та порядку функціонування суб'єктів розвідувального співтовариства; видання на їх основі підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію та правильне застосування норм, що регулюють питання розвідувальної діяльності; реалізація суб'єктами розвідувального співтовариства повноважень, наданих їм законом.

Організаційні засоби розвідувальної діяльності в економічній сфері – це унормовані підзаконними нормативно-правовими актами моделі (алгоритми) діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства, їх окремих підрозділів; діяльність суб'єктів і об'єктів управління різних рівнів щодо проведення розвідувальної діяльності.

За критерієм ресурсної основи (залежно від того на якому ресурсі засновані конкретні засоби – без якого вони перестають існувати) засоби розвідувальної діяльності у економічній сфері поділяємо на соціальні, аналітичні, технічні, інституціональні.

Соціальні засоби розвідувальної діяльності у економічній сфері засновуються на діяльності людини у соціумі, її взаємодії з іншими людьми (негласне співробітництво, агентурна робота, резидентура, розвідувальне впровадження, розвідувальне опитування, огляд, спостереження тощо).

Аналітичні засоби розвідувальної діяльності у економічній сфері засновуються на інформаційно-аналітичній діяльності людини та використанні програмно-технічних засобів обробки інформації.

Науково-технічні засоби розвідувальної діяльності у економічній сфері засновуються на вико-

ристанні сучасної техніки та новітніх технологій (засоби аерокосмічного спостереження; технічні засоби негласного одержання та фіксації інформації).

Інституціональні засоби розвідувальної діяльності у економічній сфері засновуються на використанні відмежованих від розвідки інститутів, які можуть використовуватися для виконання власних завдань. До таких інститутів відносимо державні (дипломатія) та приватні (конкурентна розвідка, здійснювана ПРК)

У вузькому розумінні засобами розвідувальної діяльності у економічній сфері є саме матеріальні засоби. До них належать: технічні засоби; програмні та інформаційні засоби; засоби забезпечення негласності; фінансові засоби; приміщення для розміщення резидентур, конспіративних та явочних квартир, контрольних пунктів, закритих постів спостереження тощо.

Зазначені матеріальні засоби набувають статусу засобів розвідувальної діяльності у економічній сфері лише у разі їх правомірного (згідно із законодавством України) застосування уповноваженими на те суб'єктами. Те саме стосується застосування інституціональних засобів – дипломатії та конкурентної розвідки.

Таке застосування втілюється у проведенні конкретних розвідувальних заходів, які самі по собі є окремою категорією засобів розвідувальної діяльності в економічній сфері. Ця категорія є первиною відносно інших, оскільки саме завдяки проведенню розвідувальних заходів завдання розвідувальної діяльності у економічній сфері перетворюються на результат. За допомогою решти засобів лише створюються відповідні умови для проведення розвідувальних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності. *Форум права*. 2016. № 3. С. 199–202.
2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
3. Сидоренко Л. В. Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій: поняття, зміст і класифікація. *Порівняльно-аналітичне право*. № 6. 2018. С. 426–430
4. Warren I., Mann M., Molnar A. Lawful Illegality: Authorizing Extraterritorial Police Surveillance. *Surveillance & Society*. 2020. Vol. 18. Issue 3. P. 357–369. Doi: <https://doi.org/10.24908/ss.v18i3.12795>.
5. Pegasus Project: Re-Questioning the Legality of the Cyber-Surveillance Mechanism. *Laws*. 2022. Vol. 11. Issue 6. P. 85. Doi: [10.3390/laws11060085](https://doi.org/10.3390/laws11060085).
6. Rojszczak M. Surveillance, Legal Restraints and Dismantling Democracy: Lessons from Poland. *Democracy & Security*. 2020. Vol. 17. Issue 1. P. 1–29. Doi: [10.1080/17419166.2020.1841367](https://doi.org/10.1080/17419166.2020.1841367).
7. Murray D., Fussey P. Bulk Surveillance in the Digital Age: Rethinking the Human Rights Law Approach to Bulk Monitoring of Communications Data. *Israel Law Review*. 2019. Vol. 52. Issue 1. P. 31–60. Doi: [10.1017/S0021223718000304](https://doi.org/10.1017/S0021223718000304);
8. Abdelhameed A. Modern Means of Evidence Collection and their Effects on the Accused Privacy: The US Law. *Journal of Politics and Law*. 2019. Vol. 12. Issue 1. P. 85–97. Doi: [10.5539/jpl.v12n1p85](https://doi.org/10.5539/jpl.v12n1p85)
9. Hribov M., Venediktov A., Venediktova Yu. Covert Questioning as an Instrument of Pre-Trial Investigation of Crimes. *Scientific Herald of National Academy of Internal Affairs*. 2020. № 1(114), p. 8–18. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201141.8>

10. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Шляхи вдосконалення правового регулювання негласного співробітництва. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 8–18. DOI: 10.33270/01201152.8
11. Попельський М. І., Гудим В. М. Рекомендації щодо планування та підготовки руху опору на території держави. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 2 (75). С. 33–39. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/33-39>
12. Безрученко В. О. Дипломатія та розвідка: комплекс навчально-методичного забезпечення з дисципліни. Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2024. 26 с.
13. Нсер А. М., Міночкін Д. А. Розвідка на основі відкритих джерел. Збірник матеріалів Міжнародної науково-технічної конференції «Перспективи телекомунікацій». 2022. С. 224–226. <http://conferenc.its.kpi.ua/proc/article/view/256894>;
14. Бурба В. В. Організаційно-правові засади використання розвідки з відкритих джерел інформації (OSINT) в діяльності розвідувальних служб європейських країн *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. Ч. 1. 2019. С. 11–19. URL: <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-1.01>
15. Balanda, A.L., & Cherniak, A.M. Economic intelligence and counter-intelligence in ensuring national economic interests: theoretical and applied aspect. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 2022. № 12(3). pp. 17–29. URL: <https://doi.org/10.56215/04221203.17>
16. Баліцький В. В. Нові історичні реалії дипломатичної й розвідувальної діяльності. *Правничий вісник Університету «КРОК»*, 2018. № 31. С. 71–76. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/93>
17. Паливода В. О. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2022. 20 с.
18. Păduraru M. Departamente de Intelligence Economic. *Competitiv un imperativ național*. 2018. No. 11. P. 75–194.